

Azərbaycan və yəhudi xalqları arasında dostluq bağları möhkəmdir

Tarixi qaynaqlar göstərir ki, yəhudilər müxtəlif vaxtlarda Bizans və İran dövlətindən, Xəzər xaqanlığından Gürcüstana köç etmiş, əvvəllər burada yerləşmiş soydaşları ilə qaynayıb-qarışmışlar. Zaman keçdikcə, onlar öz dillərini unutmuş və gürcü dilində (kartvel qrupu) danışmağa başlamışlar. Gürcüstanda yəhudilər dağınıq və kiçik qrup halında yaşamışlar. Onlar yerli xalqın mətbəx, geyim, musiqi və rəqslərini götürmüşlər. Gürcüstan yəhudiləri gürcü dilində yazıb-oxuyur və özlərini "ebraeli", "israeli", yaxud "kartuli-ebraeli" adlandırırlar. Orta əsrlərdə Gürcüstana gəlmiş səyyahlar qeyd etmişlər ki, onlar xarici görkəm və simalarına görə yerli xalqlardan seçilmirdilər.

Gürcü yəhudiləri Azərbaycana ilk dəfə XVIII əsrdə gəlməyə başlamışlar. Onlar ölkəmizə Gürcüstanın Axalkələk, Axaltsixe, Oni, Kulaşi və Kutaisi bölgələrindən köçmüşlər. Sonrakı illərdə gürcü yəhudilərinin Vətənimizə axını intensivləşmiş və bu proses Birinci Dünya müharibəsi başlamasınadək davam etmişdir. Gürcüstan yəhudi icmasının rəhbəri, fizika-riyaziyyat üzrə elmlər doktoru Abik Çaruxçev bu mövzu ilə bağlı bizimlə söhbətində dedi:

- Ümummilli lider Heydər Əliyev yəhudi dini icmalarına daim yüksək diqqət və qayğı ilə yanaşmış, hazırda bu siyasət Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir, ölkədə mövcud tolerantlıq və multikultural ənənələr qorunur, tarix boyu Azərbaycanda bütün xalqlar qarşılıqlı anlaşma şəraitində yaşayıb.

Mən Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevlə bir neçə dəfə görüşmüşəm. Ulu öndər Heydər Əliyev böyük şəxsiyyətdir. Onun mürəkkəb siyasi hadisələri təhlil edib, düzgün qərar verməsi bizi həmişə heyran edib.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi XX yüzilliyin

tarixinə ən faciəli münaqişələrdən biri kimi daxil olub, onun nəticələri milyonlarla insanın taleyinə ciddi təsir göstərmişdir. 1988-ci ildə erməni tərəfinin Azərbaycanın tarixi torpaqlarına ərazi iddiaları və etnik zəmində təxribatları ilə başlamış bu münaqişə Ermənistanın Azərbaycanı qarşı hərbi təcavüzü ilə nəticələnib.

1993-cü il iyunun 15-də Heydər Əliyev yenidən hakimiyyətə qayıdılanda ölkədə mürəkkəb şərait hökm sürürdü. O, belə bir nəticəyə gəlmişdi ki, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində kompleks yanaşma, mühüm daxili və xarici siyasət amillərinin nəzərə alınması tələb olunur. Bunlar ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsi, döyüş qabiliyyətli nizami ordunun yaradılması, dövlət institutlarının yenidən formalaşdırılması və onların səmərəli fəaliyyətinin təmin edilməsi, iqtisadiyyatın bərpası və köklü idarəçilik islahatlarının həyata keçirilməsi, ölkənin yaxın onilliklər üçün inkişafını təmin edəcək strateji neft müqavilələrinin bağlanması və nəticə olaraq millətin bir amal - azərbaycanlıq ideologiyası ətrafında birləşdirilməsinə özündə ehtiva edirdi.

1994-cü il mayın 12-də atəşkəsə dair razılıq əldə olundu. Bu vaxta qədər Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində Azərbaycan Respublikasının 20 faiz ərazisi Ermənistan ordusu tərəfindən işğal olunmuşdu. Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi nəticəsində 1 milyondan artıq azərbaycanlı məcburi köçkün vəziyyətinə düşüb, 20 min nəfər hərbi əməliyyatlar dövründə həlak olub, 50 min nəfər əlil olub. Qarabağ döyüşlərində Azərbaycan vətəndaşı olan yəhudilər də iştirak ediblər. Biz daim Azərbaycanın ümumxalq kədərinə şərik olub, uğurlarına isə sevinmişik. Azərbaycanda yaşayan etnik xalqlar və milli azlıqlar, həmçinin yəhudi icması Ermə-

nistanın işğalçı bir dövlət olduğunu dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqla, Azərbaycan xalqının haqq səsinə daim dəstək verməlidir.

Qafqaz yəhudilərini 3 qrupa ayırmaq olar: dağ, avropalı və gürcü yəhudiləri. Dağ yəhudiləri əsasən Azərbaycanın dağətəyi rayonlarında və Dağıstanda yaşayırlar. Biz gürcü yəhudiləri əsrlər boyu təqib olunduqdan sonra Gürcüstanın Axaltsixe şəhərində məskunlaşdıq. Soyadımız da bu ərazidəki Çaruxça dağ çayı adından götürülüb. Əslində nəslimizin soykökü Çaruxçaşvildir. Mənim ulu babam İliya bu regionda böyük torpaq mülkiyyətçisi olub. Vo-

rontsov-Daşkov tərəfindən ermənilərin bu bölgəyə miqrasiyası zamanı canişin qərar verir ki, gürcülərin və yəhudilərin əkinə yararsız torpaq sahələri alınıb ermənilərə icarəyə verilsin. Bizim ailə arxivində babamla ermənilər arasında olan məhkəmə çekişmələri haqqında sənədlər yer alır.

1846-cı ildə yaradılan Tiflis, Kutaisi, Şamaxı və Dərbənd quberniyaları ilə yanaşı, 1849-cu ildə ermənilərin təkidi ilə İrevan quberniyasının da

yaradılması onların gələcək fəaliyyəti üçün böyük imkanlar açdı. Artıq onlar Azərbaycan və Gürcüstan toponimlərini özünküləşdirmək, kənd və şəhərlərin, kilisə və monastirlərin, tarixi abidələrin adlarını dəyişdirmək, qonşu ərazilərə iddia etmək imkanı əldə etdilər. Gürcü ictimaiyyəti baş verənlərdən sarsılmışdı. İliya Çavçavadze yazırdı: "...Ermənilər heç vaxt yaşamadıkları yerlərdə yuva qurmağa çalışır və hamını buna inandırmağa can atırlar". Ermənilərin naşükurlüyündən dəhşətə gələn Akaki Sereiteli isə xatırladırdı: "Gürcü çarlarının ermənilərə yazdığı gəlib, onları ticarətlə məşğul olmaq üçün Gürcüsta-

nın müxtəlif guşələrində yerləşdirdilər, onlara hətta şəhərlər verildi. Gürcülər isə düşmənlərlə müharibədən yorulub geri qayıtdıqda təəccüblə gördülər ki, onların evləri "qardaş" dedikləri ermənilər tərəfindən zəbt olub.

1946-cı ildə Gürcüstan yəhudiləri Bakıda qeydiyyatdan keçərkən, dövlətin dəstəyi ilə sinaqoqun tikilməsi haqda icazə aldı və həmin ildən sinaqoq Gürcüstan yəhudilərinin mə-

dəni və etnik mərkəzinə çevrildi. 1960-cı illərdə Tbilisidən Bakıya matsanın istehsalı üzrə avadanlıqlar alınıb gətirildi və Pesax bayramında matsanın istehsalına başlandı. Bu avadanlıqlar 1990-cı ilədək istehsal olundu, sonradan isə matsanı biz İsraildən gətirdik. 2002-ci ildə Gürcüstan yəhudi icması yenidən qeydiyyatdan keçdi. Bu gün icmamız öz ətrafında 300 ailəni birləşdirir.

Bakı şəhərində Avropa və Gürcüstan yəhudilərinin sinaqoqu 2003-cü il martın 9-da açılıb. Məbəd bakılı memar Aleksandr Qarberin layihəsi əsasında Qüds memarlığı tərzində inşa edilib. Bu ibadət yeri son 60-80 ildə Yaxın Şərqdə tikilmiş birinci sinaqoq sayılır.

Avropa Yəhudilərinin Bakı dini icması və Gürcüstan Yəhudilərinin Bakı dini icması 2009-cu ilin dekabr ayında Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsində yenidən dövlət qeydiyyatından keçib.

Bu gün yəhudi uşaqları Azərbaycan Respublikası vətəndaşları kimi bərabərhüquqlu yüksək təhsil alırlar. Belə ki, dövlətin xüsusi qayğısı ilə Bakının Nəsimi rayonu ərazisində yerləşən 46 saylı məktəbin bazasında yəhudi milliyyətindən olan şagirdlər üçün yəhudi sinifləri fəaliyyət göstərir. Məktəb binasının saxlanılması xərcləri, həmçinin müəllimlərin maaşı dövlət tərəfindən ödənilir, digər xərclər isə "Vaad-L-Xatzola" beynəlxalq humanitar təşkilat tərəfindən təmin edilir. Burada şagirdlərə dünyəvi dərslərlə yanaşı, yəhudi millətinə məxsus adət-ənənələr də öyrədilir. Dərslər beş dildə - Azərbaycan, rus, ıvrit, ingilis və fransız dillərində keçirilir. Məktəb yüksək tolerantlığı ilə yanaşı, təhsil səviyyəsi ilə də fərqlənir. Məktəbdə peşəkar müəllim heyəti çalışır və bunun sayəsində şagirdlər yerli və beynəlxalq yarışlarda yüksək nəticələr əldə edirlər. Məktəbi bitirən bütün şagirdlər

ali məktəb və kolleclərə daxil olurlar.

Bundan başqa, Bakıda yaşayan yəhudi uşaqları üçün "Xabad-Or-Avner" Təhsil Mərkəzi "Tolerantlığın ünvanı - Azərbaycan" layihəsi çərçivəsində Heydər Əliyev Fondu və "Or-Avner" Beynəlxalq Fondu tərəfindən inşa edilib. 2007-ci il mayın 31-də Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın iştirakı ilə Xətai rayonu ərazisində mərkəzin təməlqoyma mərasimi keçirilib. Təhsil Mərkəzinin tikintisi 2010-cu ildə başa çatıb. 2010-cu il oktyabrın 4-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və MDB Yəhudi İcmaları Federasiyasının və "Or-Avner" Beynəlxalq Fondunun prezidenti Lev Levayev Təhsil Mərkəzinin açılışında iştirak ediblər. Bu üçmərtəbəli kompleks ən müasir tələblər səviyyəsində inşa olunub. Mərkəzdə müasir avadanlıq və lazımı dərs vəsaitləri ilə təchiz edilən 30 sinif otağı, 700 kvadratmetr sahədə süni örtüklü açıq stadion var. 450 yerlik mərkəzin digər təhsil müəssisələrindən fərqi burada yəhudi mədəniyyətinin əsaslarının tədris olunmasıdır. Hazırda burada uşaq bağçasında təlim keçən uşaqları da nəzərə almaqla, 200 şagird təhsil alır və 40 müəllim çalışır.

Respublikada, həmçinin Azərbaycan-İsrail Dostluğu Mərkəzi, "Soxnut" yəhudi agentliyi, "Coynnt" və "Vaad-L-Xatzola" adlı yəhudi ənənəsinin qorunması və mühafizəsi ilə məşğul olan təşkilatlar, yəhudi icmalarının mədəniyyət mərkəzləri, "Yeva" adlı qadın cəmiyyəti və digər qeyri-hökumət təşkilatları fəaliyyət göstərir.

Ölkəmizdə yəhudi xalqının dini bayramları ilə yanaşı, əlamətdar günlərlə bağlı anım tədbirləri də yüksək səviyyədə qeyd edilir. Ölkəmizdə Holokost - yəhudilərin II Dünya müharibəsi zamanı faşistlər tərəfindən soyqırımına məruz qalması gü-

nü də qeyd olunur. Dövlət başçısı İlham Əliyev bu günə bağlı Azərbaycan Respublikasının yəhudi icmalarına müraciətlər ünvanlayır.

Azərbaycan və yəhudi xalqları arasında bir bərkət körpüsü mövcuddur. Ölkəmizdə bərqərar olmuş humanizm, tolerantlıq və multikulturalizm ənənələri dövlətimizin siyasi xətti kimi davam etdirilir və gələcəkdə də xalqlarımız arasında olan dostluq əlaqələrinin möhkəmlənməsinə təkan verir. Məni Azərbaycana bağlayan tellərdən biri də azərbaycanlı xanım ilə ailə qurmağımdır. Mən xoşbəxt insanam ki, sağlam və möhkəm təməl üzərində qurulmuş bir ailənin başçısıyam. Mən bu yaşım da heç bir xarici ölkədə qala bilmirəm. Bakı dünyanın ən gözəl şəhəridir. Özümü Azərbaycandan kənar təsəvvür edə bilmirəm. Fürsətdən istifadə edib, Azərbaycanın Yəhudi İcması adından dünya azərbaycanlıları üçün əziz olan Novruz bayramı münasibətilə təbrik edir, ailələrinə ruzi-bərkət, bahar tərəvəti və ən xoş arzularımı çatdırıram.

ƏLİ SADIQOV,
"Respublika".